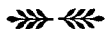

2. Nagy segítséget nyújtanak a nevelőképzésben:
  - a) pedagógiai gyakorlatok,
  - b) általános és speciális módszertani szakelőadások,
  - c) módszertani konferenciák, szimpozíciók stb. megtartásában.
3. Ugyancsak nagy segítségünkre lehetnek a nevelők továbbképzésében.
4. A szakfelügyelők és igazgatók képzésében, illetőleg továbbképzésében.
5. A jól működő experimentális iskolák minden szempontból jelentős mértékben megkönnyítik a járási, megyei, országos pedagógiai szervek, tanácsok, kutató-intézetek munkáját.
6. Gyors ütemben fejlesztik a nevelők önbírálatát és megszilárdítják a jó pedagógus önbizalmát. A nevelő bármikor ellenőrizheti vagy ellenőriztetheti, összehasonlíthatja az elért eredményeket.
7. Bármikor rekonstruálhatjuk és tökéletesíthetjük a nevelők legjobb tanítási óráit, és fokozatosan rátérhetünk a programszerűen összeállított tanítási órákra.
8. Nagy segítséget nyújtanak a nívó minimumok és maximumok megállapításánál. (Tanulók túlterhelése!)
9. Konkrét tényekkel rámutathatunk az oktatás uniformizálásának hibáira (vidéki, városi iskolák, ipari és mezőgazdasági tájak iskolái stb.).
10. Az experimentális kutatómunka kizárja a módszertani hibák megismérlődését.
11. Jelentős mértékben fokozzák a nevelők érdeklődését a módszertani tudományok iránt.
12. Intenzíven bekapcsolják a szülői tanácsot az oktató-nevelő munkába.
13. Az experimentális iskola a nevelőt nem helyettesítheti; de a jó nevelők munkáját lényeges mértékben megkönnyíti.

SOMFAI LÁSZLÓ
főiskolai adjunktus

Egy programozva oktatott téma néhány tapasztalata

1.

Az általános iskolás nyelvtan programozott oktatásáról Takács Etel kísérletén kívül munkánk kezdetéig — 1964 augusztus — nem volt módunkban más tapasztalatok tanulmányozása. Takács programlapjait 7.-es és 8.-as tanulók oldották meg olyan tanítási anyagon, ami a felső tagozatban először az 5.-ben jelentkezett. (Hernádi—Szemere: Magyar nyelvtan az általános iskolánk 5. osztálya számára 41. lap), majd a 6.-ban a névszók ragozásakor. A -val, -vel hasonulása jelentkezik a 7.-ben is — eszköz- és társhatározó —, valamint a 8.-ban; e két utóbbi helyen e rag helyesírása csak mint gyakorlás szerepel, vagyis a hozzá fűződő nyelvtani törvényszerűséggel a tanulók az 5.-ben megismerkedtek. Hogy Takács Etel kísérletét mégis a 7. és 8. osztályban végezte, ez — komolyan indokolható — alapos óvatossággal történetelt. Ugyanis ahhoz, hogy valaki nyelvtani programlapokat önállóan meg tudjon oldani, a nyelvtanban való jártassága, a terminusok, a szaknyelv ismerete stb. szükséges, különben a kérdéseket, információkat, instrukciókat nem érti, következőképpen megoldani sem tudja. Ahogy cikkéből (Köznevelés XX. évf. 499—504. l.) is következik, sok tanuló még 7. és 8.-ban is küszködik a szaknyelv megértésével.

Tökéletesen igaza van Takács Etelnek abban, hogy a nyelvtani programok is elsősorban a készségfejlesztést — jelen esetben a helyesírását — vannak hivatva szolgálni. Ebből persze korántsem következik az, hogy egy program lezajlása után a célba vett helyesírási nehézségek egyszerűen — eltűnnek, megszűnnek. Az alább ismertetett és elemzett programunk éppen

arra hívja fel a figyelmet, mennyire tévednénk, ha azt vélnénk, a programlapok jó-rossz kitöltése után a témában rejlő helyesírási problémáival többé nincs dolgunk.

Hogy kísérletünk teljesen objektív legyen, mi egy 5. osztályos témát 5.-ben dolgoztunk fel, előre számítva minden nehézségre már a kezdeti lépéseknél is, pl. arra, hogy az információk egy részét több tanuló esetleg meg sem érti. De minket a tüzetes, mindenre kiterjedő, bő és közérthető, félreérthetetlen és -magyarázhatatlan utasítások kifejtésében komoly objektív akadályok is gátoltak. (Meg volt kötvé a kezünk pl. a stencillapok és a szívópapíros mennyisége tekintetében.) Ezért bizonyult helyenkint túlzottan „sűrűnek” programunk, ami nehézséget okozott a tíz éves tanulóknak. Mindez nem mentés, hiszen ettől függetlenül fennállottak és hatottak még első programozásunkban fellelhető hiányosságok, hibák. De hisz kísérletnek, első lépésnek tekintettük és szántuk munkánkat, amit utólag fejleszteni, korrigálni kell, s amit több más fog — hihetőleg — fejlettebb formában követni. Hogy mégis publikáljuk, annak oka, hogy elemzése közben számtalan olyan mozzanatra derült fény, amiről azt véljük, hogy közérdekű lehet.

2.

A program témája — A magánhangzók — tanmenetünkben 6 órás anyag. Felöleli a magánhangzó képzését, időtartamát, hangzásuk színe szerinti megkülönböztetését és a szavak hangrendjét. Természetesen ezt a 6 órás témát a hagyományos oktatásban sem kizárólag az indukció módszeres menetével tanítjuk, hiszen sok itt az olyan részismeret, amit az első tagozatból kell a tanulóknak hozniuk. E feltételezett részismeretek mégis szerepelnek a programlapon, hiszen bizonyos előkészítő, másrészt motíváló szerepük itt éppoly elvitathatatlan, mint a hagyományos oktatású órákon.

Programunk szerkezeti beosztása ez: az 1/a—f pont ismeretek után kutat; a 2/a—d a magánhangzó képzésével, a 3/a—h a szó végi ó-b-vel, a 4/a—k a szó végi ú-ü-vel, az 5/a—d a szó végi -lt-tel, a 6/a—i a szó végi -ul-ül-lel, a 7/a—k a szavak belsejében található í-ü-ű-vel foglalkozik. A 8/a—g a hangzásuk színe szerinti csoportok és a hangrend ismereteit tanítja.

A külön található Megoldások a 61 információ közül 22-nek helyes választ adják, hitünk szerint azokét, amelyek az egész téma „kulcskérdései”. (Helyesnek tartjuk tehát Takács Etelnek azt a — bár óvatos kérdés formájában megfogalmazott — véleményét, hogy „tapasztalatokat akartunk szerezni arról, hogy szükséges-e megadni azoknak a kérdéseknek, feladatoknak a helyes megoldását, amelyeknek a megválaszolása — a korábban már megadott ismeretek alapján — alig rejt magában hibalehetőséget”. Más kérdés, mennyiben sikerült vagy nem sikerült a legalkalmasabb kérdéseket kiemelni a 61 közül a „megoldások” közé.)

Végül feltüntetünk 7 összefoglaló kérdést.

Problemátikus a „tanító könyvek”-ben a „megoldások” elhelyezése, illetőleg órán történő programfeldolgozásokor — adagolásuk. Mi ezt úgy oldottuk meg, hogy a többfelé szabdaltnak „megoldás”-részleteket a 3., az 5., a 7., végül a 8. feladatcsoport megoldása után adtuk kézbe, végül ugyancsak külön az összefoglaló kérdéseket tartalmazó lapot. Ez persze azt jelentette, hogy a jelzett feladatcsoport befejezését a leglassabban dolgozó pártásnál is meg kellett várnunk. Ez egyben azt is megszabta, hogy az osztály ugyanegy időben fejezte be az egész munkát. Mivel a programozott egyéni tanulás előtt és után helyesírási szöveget mondtunk külön papírlapra tollba — s ez 20, illetve a végén 15 percet igényelt —, végezetül őt és fél—hat órát vett igénybe az egész munka, vagyis körülbelül ugyanannyit, mint a hagyományos tanítás esetében.

A tollbamondott szöveg ez volt:

„A szőlőkarók alatt fű nő. Sok szorgalmas ujj vagdossa az érett szőlőt. Ezt kosarakba gyűjtik. Ilyenkor nem savanyú a szőlő. A falu népe összefogva segíti a munkát.

A hidat rosszul javították ki. Újítani kellett a korlátot.

Az őr éjjel tűz mellett melegedett. Leült a füves árokpartra. No, ez éjjel sokat bosszankodott, s tüzelt egészen reggelig.

Őrség, gyűjtemény, gyalu, gyűszű, őrs, útra, útja, gyaluja.”

A tollbamondás a programlapok kiosztása előtt, majd kitöltésük és összeszedésük után történt.

A magánhangzók című téma programozott oktatása pedig az alábbi feladatok alapján történt:

1. a) Húzd alá a magánhangzókat a következő szavakban.

Csillag, bőros, néni, ugrik, álom, új, ülünk, fűt, irat.

b) Hogyan jelöljük a hosszú magánhangzókat?

.....

c) A hosszú magánhangzókat kettős vonallal húzd alá!

Csillag, bőros, néni, ugrik, álom, új, ülünk, fűt, irat.

d) Írd le ábécé rendben a rövid magánhangzókat!

.....

e) Ugyanígy a hosszúakat!

.....

f) Keresd ki a rövidek hosszú párját, és írd le őket együtt! (Pl. a—á stb.)

.....

2. a) Rezeg-e a hangszalag, ha magánhangzót ejtünk? A helyes választ húzd alá!

igen ..... nem

b) Akadályba ütközik-e a magánhangzó a szájban, amikor kiejtjük?

igen ..... nem

c) Tehát nyitott szájon távozik a magánhangzó?

igen ..... nem

d) Hogyan jellemeznéd hát a magánhangzót a hangszalag és a szájállás szempontjából? Egészítsd ki a szabályt!

A magánhangzó kiejtésekor
a hangszalag .....
a száj pedig .....

3. a) Írj hat hosszú ó-ra végződő szót!

.....

b) Írj hat hosszú ő-re végződő szót!

.....

c) Húzd alá a szó végi hibásan írt ó-ő-t! (Nem minden szó hibás!)

adó, tüzelő, fő, bíró, no, vevő.

d) Írd le helyesen a hibásan írt szavakat!

.....

e) Az alábbi szavak végén álló hosszú ó-ő-re tedd ki az ékezetet! Közülük egy szó rövid o-val helyes! Ezt hagyd érintetlenül!

hízo, bíro, erdő, kerülő, mosdo, no, tino, szőlő, rádió, folyo.

f) A három szabály közül kettő hibás. Egy helyes. Ezt húzd alá!

1. A szó végi ó-ő mindig hosszú.
2. A szó végi ó-ő mindig rövid.
3. A szó végi ó-ő a no szó kivételével mindig hosszú.

g) Tehát melyik szavunk végén van rövid o?

.....

h) Írj 1—1 mondatot az alábbi szavak felhasználásával! Sírásom, sírásóm; török, töröke; karok, karók, károk.

.....

4. a) Írj hat hosszú ú-ü végű melléknévet!

.....

b) Van-e olyan melléknév, amelynek végén rövid az ú-ü?

van ..... nincs

c) Húzd alá a helyes választ!

1. A melléknév végén mindig hosszú az ú-ü.
2. A melléknév végén nem mindig hosszú az ú-ü.

d) Mit tudsz tehát a melléknév végi ú-ü-ről? Folytasd a szabályt!

A melléknév végi ú-ü
.....

- e) Teddi ki a hosszú ékezetet az alábbi főnevek közül azokra, amelyek hosszan helyesek!
- f) Akkor dolgoztál helyesen, ha ékezet nélkül hagytad ezeket: áru, kapu, apu, falu, gyalu. Tehát minden ú-ű végű főnév végén hosszú az ú-ű?
- g) Húzd alá a két szabály közül a helyeset!
- h) Tedd ki az alábbi főnevek végére a hosszú ékezetet, ha oda az jár!
- i) Ha tudsz még ú-ű végű főnevet, írd őket ide!
- j) Fogalmazd meg ezek alapján a szabályt! Mit tudsz a szó végi ú-ű-ről? Válaszd külön szabályba a főneveket és a melléneveket!
- k) Ragassz különböző toldalékokat — ragot, jelet vagy képzőt — e szavakhoz! Minden alkalommal újra írd le! A bennük levő magánhangzó időtartama nem változik meg.
5. a) Tedd ki a hiányzó vagy hibás ékezetet!
- b) Ha helyesen jelölted őket, közülük egyet rövid i-vel írtál. Melyik az?
- c) Hogyan írjuk — egy szó kivételével — az igék -ít toldalékát? A helyeset húzd alá!
- d) Írj 6—8 -ít végű igét!
- e) -ít toldalékkal egészítsd ki ezeket!
6. a) Tedd ki a helyes ékezetet ezek mintájára: fordul, kerül!
- b) Rövid vagy hosszú volt e szavakban az ul-ül?
- c) Egyedül a túl szó ú-ját írjuk hosszan.
- d) Írj még 6—8 -ul, -ül-re végződő szót!
- e) Fogalmazd meg egész mondatban a szabályt! Hogy írjuk az -ul, -ül végű többtagú szavakat?
- f) Húzd alá e szöveg hibás ékezettel írt szavait!
- g) Írd le az előbbi szöveg hibás ékezetű szavait helyesen!
- h) Tedd ki a következő versike ékezeit!
- i) Kapcsolj először -ít, majd -ul, -ül toldalékot a következő szavakhoz!

Fésu, faggyu, kapu, áru, fogantyú, gyalu, apu, falu, hegedu, bosszu, háboru, gyúszu.

igen nem

1. A főnév végi ú-ű mindig hosszú.
2. A főnév végi ú-ű többnyire hosszú. De van néhány rövid u-ü-s is.

Bosszu, gyűru, gyűszu, faggyu, háboru.

.....
Az ú-ű a melléknév végén .....

.....
Az ú-ű a főnév végén .....

Posta ....., lakos ....., kör .....
....., őrs ....., őr ....., gyűjt .....
....., bíró ....., szomorú ....., kapu .....
....., gyűrü.....

Ordit, perdit, nyit, lendit.

.....
rövid i-vel, így: i,
hosszú i-vel, így: í.

.....
gomboly..., ford..., lend..., buzd..., mer...,
tanús....

.....
lendul, perdul, indul, merul, bosszul, köszörül,
kocsistul.

rövid hosszú

(Ez egytagú szó.)

.....
E fíu jól tanul. Keserű ez a megkéekult szilva.
Az áru a kosárban alul van.

.....
Erdok srujeben, zugo fák tovében — Buvík
az orsunk tanyaja. — Pali barátunk, o lett
foszakacsunk, — Csakhogy neki „Kozma ur”
a barátja.

.....
szép..., mer..., ép..., kerek..., tan..., szabad....

7. a) Megrövidült-e a következő igékben és főnevekben levő hosszú magánhangzó? Fűt — fűtés — fűtve; hús — húsos — hússal — húst; őr — őrs — őrsi, őrség, őrrrel.

igen

nem

b) Megváltozott-e az alábbi igékben a hosszú magánhangzó bizonyos toldalék esetében? Húz — húzigál; tűz — tüzel; ír — írkal.

igen

nem

c) Mit tudunk egyes igék belsejében levő hosszú -i, -ú, -ű-ről? (A helyes választ húzd alá!)

1. Az -i, -ú, -ű az igékben minden toldalék esetében hosszú.

2. Egyes igék hosszú -i, -ú, -ű-je bizonyos toldalék esetében megrövidül.

3. Bármely toldalék esetében megrövidül.

d) Figyeld meg a következő főnevekben levő hosszú -i, -ú, -ű-t! Híd, hídra, hidas, hidat; víz, vízre, víztől, vizes; útra, úttól, utas, utat; tűz, tűzre, tűztől, tüzes, tüzet; fű, fűre, fűtől, füvet, füves. Válaszolj aláhúzással, melyik válassz a helyes!

1. Az -i, -ú, -ű a főnevekben mindig hosszú marad.

2. Az -i, -ú, -ű a főnevekben némely esetben megrövidül.

e) Vizsgáljuk meg, mikor rövidült meg a fenti főnevekben a hosszú -i, -ú, -ű? Ehhez a nyár szó megfigyelése ad magyarázatot. Figyeld meg a nyár szót! Nyárra, nyártól, nyaras, nyarat. A -ból bizonyos esetekben a lett. Ugyanakkor, amikor a fenti 7 szó -i, -ú, -ű-je is megrövidült. Miben hasonlít tehát a fenti 7 szó a nyár szóra? (Egészítsd ki a megkezdett szabályt!)

A híd, víz, rúd, úr, út, tűz, fű szavakban levő hosszú magánhangzó akkor rövidül meg, ...

f) Tedd ki a hiányzó ékezeteket!

Az orsvezető kérte az ors tagjait, hogy rakjanak tuzet. Hozzanak tuzifát. Ezzel egyben munkát is kapott az ors. Egy fiú az erdő fűves részéből, az ut túlsó felétől pár lépésre a kútból vizet merített. A vizet vodorben egy társával rudon hozta. A rudat egy arra halado utas adta a fiúknak.

g) Írd le a következő szavak egyes számú alakját! Húsok, tüzek, varjak, tavak, vizek, nyarak, borjak, utak, urak, fűvek, gyűrűk, fűzők.

h) Tedd ki a hiányzó ékezeteket! Vigyázz: van húzat és húzat, irat és irat, fűzet és fűzet!

A tanár feladatot írat. Ez az irat elkészült. Elhuzatják a gépet. A párnán nincs húzat. Kérem a fűzetedet! Fűzsed össze!

i) Írj egy-egy mondatot az alábbi szavak felhasználásával! Huzat, húzat, irat, irat, fűzet, fűzet.

j) Húzd alá a hibásan írt szavakat!

Gyuloljuk az elnyomokat. Nem járók arra. Adók neked valamit. Befűzöm a cipőt. Elszakadt a cipőfűzőm. Kisöcsém járokában áll.

k) Írd le helyesen az előző szöveg aláhúzott szavait!

8. a) Húzd alá a következő szavak közül a mélyen hangzókat egy, a magasakat két vonallal!

Vér, vas, láda, poros, édes, üdvözül, uralkodik.

- b) Írd ki közülük a magas hangzású szavakat!
- c) Írd le a bennük előforduló magas hangokat!
- d) Írd ide a 8. a) gyakorlat szavai közül a mély hangzásúakat!
- e) Írd le a bennük előforduló mély magánhangzókat!
- f) Ha nyelvünk elől áll a szánkban, magas a magánhangzó. Ha hátul, mély a magánhangzó. Amelyik szóban csak magas hangrendű szónak hívjuk. Amelyikben csak mélyek a magánhangzók, azt mély hangrendű szónak nevezzük. Írj 3 magas és 3 mély hangrendű szót!
- g) Az alábbi szavak nem magas, de nem is mély, hanem vegyes hangrendűek. Mit gondolsz, miért? Felelj erre! Anti, leány, virág, béka, mosni.

Megoldások

Hasonlítsd össze az alább jelzett feladatok ideírt helyes megoldását a te eredményeddel!
Amelyiket hibásan írtad, annak helyes megoldását írd le újból!

1. f) a—á, e—é, i—í, o—ó, u—ú, ü—ű.
2. d) A magánhangzó kiejtésekor a hangszalag rezeg, a száj pedig nyitott.
3. d) Adó, tüzelő, fő, bíró, no; vevő.
f) A szó végi ó—ő a no szó kivételével mindig hosszú.
g) no.
4. d) A melléknév végi ú—ű mindig hosszú.
g) A főnév végi ú—ű többnyire hosszú. De van néhány rövid u—ü-s főnév is.
j) Az ú—ű a melléknév végén mindig hosszú. Az ú—ű a főnév végén többnyire hosszú.
5. c) Hosszú í-vel, így: í.
6. b) Rövid.
g) Fiú, jól, tanul, keserű, megkékült, áru, alul.
i) Szépít, szépül, merít, merül, épít, épül, kerekít, kerekül, tanít, tanul, szabadít, szabadul.
7. b) Igen.
c) Egyes igék hosszú í—ú—ű-je némely toldalék esetében megrövidül.
d) Az í—ú—ű a főnevekben némely toldalék esetében megrövidül.
f) A következő szavak helyes megoldása ez: őrsvezető, őrs, tüzet, fiú, füves, út, túlsó, kútból, vizet, merített, rudat, haladó, utas, fiúknak. (A hibásakat írd ide helyesen!)

tűnik a helyesírási felmérő szöveg vizsgálatakor); hogy mely problémák jelentettek megoldhatatlan akadályt a 10 éves kisgyermeknek akár sovány előképzettségük, a terminuszok és és a nyelvtani gondolkodás — sok esetben még természetes — hiánya, a bátortalanságuk, önállótlanosságuk, a következtetésben, a logikus gondolkodásban való járatlanságuk, s főképpen a programlapok kérdéseinek gondolati túlméretezettsége folytán. Ezért elemzésünk szépítgetés nélkül tárja fel a sokszor talán ijesztő eredménytelenségeket is, hiszen egy alig járt úton indultunk meg, s ha a még sok esetben csak „dadogó” kísérletünk végén a tanulók helyesírási készsége mutat olyan mértékű fejlődést, mint a kontroll osztályok tanulóié, kísérletünk nem volt hiábavaló, mert megindultunk egy úton, amely még sok-sok próbálkozást igényel.

Az írás megmarad — szemben a szóval, amely elrepül. E kitöltött feladatlapok a maguk objektív tényeivel sokkal kevesebb félrevezető lehetőséget rejtjenek magukban, mint a hagyományos oktatás szóban mért azonnali eredményei. Ezért a néhol ijesztő eredménytelenség láttán nyilván csak az vesztíti el a kedvét, aki hozzászózott ahhoz, hogy egy-egy tanítási órája után abban a tévhitben szokta ringatni magát, hogy a tanított ismeretet az egész osztály jól megértette, s az ellenőrzéskor minden tanuló kifogástalanul „vissza is adja” majd. Mert a hagyományos oktatásban — valljuk meg — rejlik erre bizonyos készítő tendencia. S csak akkor döbbenünk rá tévedésünkre, amikor később a ki nem alakított készség — sőt, a nyelvi tény hiányos ismerete is — ki nem ábrándít bennünket. A tudás, a jártasság, még inkább a készség sok-sok ismétlődés, türelmes munka eredménye, akár nevelésben a jó szokások kimunkálása. Dehát szembe kell néznünk — nekünk pedagógusoknak — a rideg tényekkel, munkánk csak úgy válhat egyre mélyebbé és eredményesebbé.

A négy különböző iskola négy osztályát római számmal jelölöm nem is a fenti feltüntetés sorrendjében. Ahol lehet, táblázatosan nyújtom a helyes vagy helytelen megoldásokat a könnyebb áttekinthetőség érdekében.

1. kérdéscsoport. A b) kérdés az iránt érdeklődik, hogyan jelöljük a hosszú magánhangzókat. A válasz tarka: vesszővel, vonállal, vonással, ékezettel. Csak néhányan írták a félreérthetetlen: hosszú ékezettel kifejezést. Jó, ha elkülönítjük megnevezéssel is az alapvonalra kerülő vesszőtől (vagy vonástól). Többen nem pontos ábécé rendben írták le a magánhangzókat, egyik-másikat ki is hagyták. Bizonyos dekoncentrálttság már e kérdések megoldásában is — ahogy az alábbiakban még számtalan esetben — mutatkozott. Legtöbbször az i—í maradt ki, vagy nem volt a helyén.

2. kérdéscsoport. A b) és c) kérdés tulajdonképpen ugyanarra az eredményre kutat elmentéses módon: egyszer nem-mel, másszor igen-nel állítjuk ugyanazt a tény. E két kérdés megfigyelte, tud-e koncentrálni a tanuló, vagyis az először összetett mondatba helyezett akadály szóban felismeri-e a másodszer egyszerű mondatnál kért szájállás azonosságát. Akadt néhány téves válasz.

Az a) és c) kérdés sűrített megismétlése olvasható a d) kérdésben. Ellentmondók a feleletek az alábbi arányban:

A kísérleti osztály jelzése	A tanulók létszáma	Nem ugyanazt látta
I. sz.	34	3 tanuló
II. sz.	30	2 „
III. sz.	34	7 „
IV. sz.	27	2 „

A következők azt állították, hogy a magánhangzó képzésekor a hangszalag nem rezeg!

I.	8 tanuló	=23,5%
II.	13 „	=43,3%
III.	22 „	=64,7%
IV.	5 „	=18,5%

E kérdések az 5. osztályos tanulók számára ismétlődő kérdések voltak. Feltettük, hogy helyesen válaszolnak rájuk. A magas hibaszázalék ezért olyan megdöbbentő.

3. kérdéscsoport. A c), d) és e) kérdések szavai közül a válaszokban a szó végi ó, ö röviden szerepel a következő mértékben:

	bíró	rádió	kerülő	szülő	mosdó
I.	7=20,6 ^o / _o	1=2,9 ^o / _o	1=2,9 ^o / _o	3=8,8 ^o / _o	2=5,9 ^o / _o
II.	7=23,3 ^o / _o	—=0 ^o / _o	5=16,7 ^o / _o	4=11,8 ^o / _o	7=23,3 ^o / _o
III.	10=29,4 ^o / _o	2=5,9 ^o / _o	3=8,8 ^o / _o	1=2,9 ^o / _o	3=8,8 ^o / _o
IV.	4=14,8 ^o / _o	2=7,4 ^o / _o	1=3,7 ^o / _o	2=7,4 ^o / _o	1=3,7 ^o / _o

Az információból világosan kiderült, hogy ezek végére hosszú magánhangzót írunk! Figyelmetlenség?!

Úgy tűnik, az alsó tagozatban jól megjegyezték a no szó írását. Ezért írta a 3. g) válaszul a tanulók csaknem mindegyike helyesen a no szót, s ezért mondható magasnak az f) kérdés értékelése. Itt állította először alternatíva elé a programlap a tanulókat. Éspedig mindjárt három kérdés közül kellett aláhúzniuk a helyes feleletet. A helyes válasz százalékaránya: I.=76,5^o/_o, II.=76,6^o/_o, III.=79,4^o/_o, IV.=81,5^o/_o. A 125 tanuló közül tizen (12,5^o/_o) két választ is aláhúztak. (Ez lélektanilag indokolható: az első felületen rápillantás után elhamarkodva mozdult kezükben a ceruza, mert ezt olvasták: „A szó végi ó—ó mindig hosszú”; ami alól egyetlen kivételt ismernek. S amikor a harmadik mondatban ez a kivétel is fel van tüntetve, rádöbbenek, hogy ez a válasz az „igazán” helyes; ezt is aláhúzták. De az első aláhúzás is ottmaradt.)

A 3. h) kérdés mondatalkotása feltűnően jó eredményű. Meg kell azonban említenünk, hogy a IV. számú kísérleti osztály 27 tanulója közül csupán ketten írtak 7 mondatot. Huszonötön tudomást sem vettek a sírásom és sírásóm feladatszavakról.

4. kérdéscsoport. Ez nehezebb feladat elé állította a tíz éves „egyéni tanulókat”. Itt derült ki, hogy ilyen korú gyermekek egy része nem képes huzamosabb koncentrálsára, szét-szórta, hamar elkalandozik a figyelme, még játékos, nem eléggé „érdekel” ebben a „játékban”. Hiszen mi mással magyarázható a megoldások komoly számában mutatkozó következtelenség? Aki a b) kérdésre — helyesen — a nincs választ húzta alá, s a továbbiakban gondosan és figyelmesen dolgozott, annak a c), d) és a j) (első fele) kérdésekre feltétlenül helyes választ kellett volna adnia, hiszen ezek némi modulációval pontosan ugyanazt tudakolják; szinte csak ismétli egyik a másikat: ha nincs rövid u—ü végű melléknév, akkor a melléknév végi ú—ü mindig hosszú (ez utóbbi három variációban!). Mégis, az első pillanatban megbökkentően tarták a válaszok. Ezt az alábbi táblázat összegezi.

	A b), c), d), j) helyes és szinkronban van	a b), c), d), j)	
		következetesen	következtelenül
t é v e s			
I.	21=61,8 ^o / _o	8=23,5 ^o / _o	5=14,7 ^o / _o
II.	21=70,0 ^o / _o	3=10,0 ^o / _o	6=20,0 ^o / _o
III.	16=47,1 ^o / _o	6=17,6 ^o / _o	12=35,3 ^o / _o
IV.	14=51,9 ^o / _o	5=18,5 ^o / _o	8=29,6 ^o / _o

Ebben a korban tehát ennek a 125 tanulónak a 47—70°/_o-a tudta ezt az azonosságot figyelemmel kísérni és hibátlanul írásban is rögzíteni.

A hibás megoldású 30—53°/_o közül könnyebb esetnek véljük azokat (és ezek a hibásaknak kb. 40°/_o-át tesszük ki), akik következetesen tévedtek, akik tehát tudásuk hiánya miatt azt hitték, hogy a melléknév végén lehet rövid is az u—ü, és e mellett végig ki is tartottak. Ezeket meg kell tanítani — induktív úton — a helyes szabályra. Nehezebb dolgunk lesz azzal a 31 tanulóval (az összesnek csaknem egynegyede), aki dekoncentrátsága következtében tévedett. Hiszen közismert, milyen nagy mértékben gátolja a helyesírás-készség kialakulását a figyelmetlenség, felületesség, nemtörődömség, rendszertelenség, kapkodás. Ezeket nevelni kell.

E kérdéscsoport c) pontjában vegyesen szereplő hosszú és rövid ú—ü-s szavak megoldása azt mutatja, hogy az alsó tagozat komolyan foglalkozott a röviden írandó kivételekkel. A falu szót az összes tanulónak csupán 9,6^o/_o-a, az apu-t 7,2^o/_o-a, a kapu-t 7,2^o/_o-a,

a gyalu-t (valamivel ritkábban használatos a gyermeki szókincsben is) 17,6^o/o-a írta hosszú u-val. A legbizonytalanabb az áru (nyilván az „utcán” gyakran olvasható hibás írása, valamint a melléknév áru szó hatására is) végző magánhangzója; ezt az összes tanulóknak kerekén 24°/o-a írta hibásan hosszú ú-val. — Vizsgont a hosszú ékezetet nem tette ki a fagygyú szóra 9,6^o/o, a fogyantyú-ra 12,8^o/o. A többi mindenki helyesen írta. E kérdést az I. számú osztályban 64,7, a II.-ban 76,7, a III.-ban 52,9, a IV.-ben 40,7^o/o teljesen hibátlanul oldotta meg. (Itt a négy osztály között lényeges különbség mutatkozott a IV. számú terhére.)

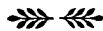
A főnév végi ú—ü-vel foglalkozó e)—f) kérdésben a következtetésbe több tanulónál hiba csúszott be. Az indukciós szöveg vizsgálata alapján végzett következtetés, vagyis az e)—f) szinkronja ezt az eredményt adta:

	Hibátlan	jó az e), rossz az f)	mindkettő hibás	összes hiba
I.	30=88,2 ^o /o	2= 5,9 ^o /o	2= 5,9 ^o /o	4= 11,8 ^o /o
II.	18=60,0 ^o /o	9=30,0 ^o /o	3=10,0 ^o /o	12=40,0 ^o /o
III.	22=64,7 ^o /o	6=17,6 ^o /o	6=17,6 ^o /o	12=35,3 ^o /o
IV.	23=85,2 ^o /o	2= 7,4 ^o /o	2= 7,4 ^o /o	4=14,0 ^o /o

Itt is erős különbség van az I.+IV. kontra II.+III. iskola között.

Az f)—g) alapján egyszerűnek tűnő kérdései a megfogalmazás — e korban úgy látszik — bonyolult volta miatt nagyjából az e)—f)-hez hasonló hibalehetőségeket rejtenek magukban. Az f)-re negatív válasszal felelünk helyesen. Ez maga számos félreértést okozott, s a g) két meghatározása közötti választ — hihetőleg — helytelenül befolyásolta.

(Befejező rész a következő számunkban)

MAGI JÁNOS

Okány, Békés megye

Egyéves az iskolatelevízió

OROSZ NYELVI ADÁSA AZ ÁLTALÁNOS ISKOLA 6. OSZTÁLYA SZÁMÁRA

Az iskolatelevízió most egy éve sugározza az általános iskolák 6. osztályai számára az orosz nyelvi adásait. Mi gyakorló pedagógusok fel is használtuk mindazokat a lehetőségeket, amit az iskolatelevízió adott munkánkhoz.

Az iskolatelevízió meghívására heten az ország különböző részeiről meghívást kaptunk tapasztalatcserére, ami jan. 11-én és 12-én zajlott le. Igen nagy jelentőséget tulajdonítok annak, hogy az iskolatelevízió szerkesztősege kikéri azoknak a véleményét, akik az adásokat gyakorlatban használják fel. Volt közöttünk olyan kartárs, aki tanyasi iskoláról jött, volt olyan is, aki orosz tagozatú ált. iskolában tanít. Ez lehetővé tette azt, hogy különböző problémák felvetődjenek.

Részben az ott elhangzottakat, részben a saját véleményemet kívánom ismertetni az iskolatelevízió orosz nyelvű adásaival kapcsolatban.

Napjainkban az élet minden területén a korszerű technika és annak felhasználása igen fejlődésnek indult. A technika korszerű esz-

közeit, nekünk pedagógusoknak is fel kell használnunk. Igaza volt Zákonyi József Somogy megyei szakfelügyelő kartársnak, amikor azt mondta, hogy merénylet lenne a korszerű nyelvoktatás ellen a tv adásainak nem felhasználása, olyan iskolákban, ahol a lehetőség megvan alkalmazásához. Vannak olyan helyek is, ahol a nevelő lakásán nézik meg a tv közvetítéseit, viszont vannak olyan helyek is, ahol meg lenne a lehetőség a tv alkalmazásához, de nem tették eddig meg. Legbiztatóbb talán a helyzet Pest megyében, ahol Hlavács József szakfelügyelő kartárs felmérése alapján — az iskolák kb. 54°/o-a kapcsolódott be a tv felhasználásába az orosz nyelv tanítása terén. Meg is mutatkozik az eredmény a gyakorlatban azoknál az iskoláknál, ahol munkájukban felhasználják a tv adásait.

Az iskolatelevízió orosz nyelvű adásának a jelentőségét több oldalról megvilágítottuk. Ezek közül kívánok egy-néhányat elmondani.

Az audio-vizuális nyelvoktatás egyik fontos tényezője a televízió. A kép és a hang